

על המוזיקה

האופרה הזמנה למען פסטיבל זה על-ידי המועצה לתרבות ולאמנות שליד משרד החינוך והתרבות. את הרעיון המקורי לכתיבת אופרה על נושא מצדה העלתה בשעתו הגב' רחה פרייאר לשם פתיחת פעולותיה של קרן המלחינים, אשר ייסדה בשנת 1958, אך הוא נשאר בבחינת תכנית בלבד. בליברית של אלירז מתרחשת העלילה יום אחד לאחר כיבוש המצודה והיא מבוססת בעיקר על הרהורים; ההנחה היא שהקהל בקי במאורעות ההיסטוריים, כפי שהם מתוארים ע"י יוסף בן מתתיהו על מצור מצדה ונפילתה בשנת 73. משך האופרה הוא כתשעים דקות והיא מבוצעת ברציפות. הבימה נשארת פתוחה במשך כל ההצגה, את התמונות מציגים בחלקים ובמשטחים השונים של הבימה ברוח סוריאליסטית, בהכוונת פעלולי התאורה. לדעת המלחין אין התזמורת הסימפונית המקובלת והכלים המסורתיים תואמים לרוח זו. לפיכך בחר מר טל לפירושו המוזיקלי את המכשיר האלקטרוני; הוא ניצל את האפשרויות הגלומות בו לגבי כל היצירה כולה, אף בתמונה, כמו זו של שלוש הנשים הכובסות, שהיא בעלת צביון פולקלורי במקצת. אך אל לנו לתאר מוזיקה זו כעין ערבוביה של רעשים וצלילי רקע; לפנינו חיבור מוזיקלי בעל מבנה והגיון משלו. הסרט האלקטרוני מפיק הצללות מוגדרות בעלות כוח הבעה רב, המשוות לתמונות המומחזות משמעות מוזיקלית רבת משקל. הזמרים משתמשים בתווים מסורתיים, אולם בלי זיקה לשיטת שנים-עשרה הטונים או לשיטה טכנית אחרת כל שהיא. אין המלחין מתיר כל חרות אילתורית-מקרית או סטייה כל שהיא בדיוק הביצוע. הסרט, שהוקלט במרכז למוזיקה אלקטרונית באוניברסיטה העברית בירושלים, הופק במצלול סטיריאופוני מלא בשני ערוצים. כדי להבטיח ביצוע מושלם ככל האפשר הוזמן ארצה מתאם הצליל של האופרות הממלכתיות בהאמבורג ובמינכן, הד"ר אקהארד מרוך, שהביא עמו את עוזרו וציווד אלקטרוני משוכלל רב. תהיה זו ההפקה האלקטרונית-האוסטנטית הראשונה בארץ.

"מצדה 967"

פרולוג – לילה. שעה קלה, במחנה הרומאים, לפני נפילת חומות מצדה. סילוה, מפקד הרומאים, איננו מבין את עמידתם העיקשת של היהודים.

מעמד ראשון – בוקר. חמשת הילדים, היוצאים ממחבואם, מגלים את מצדה הבווערת ואת אחד המתים. הם קוברים אותו.

מעמד שני – החיילים הרומאים, שאינם פוגשים איש על החומה, מחפשים אחר המגינים. **מעמד שלישי** – תדהמתם חעמם של סילוה וחייליו עם גילוי 960 גוויות הלוחמים השחוטים.

מעמד רביעי – הסוחרים מפשטים את הגוויות באכזריות רבה.

מעמד חמישי – הרומאים פוגשים את חמשת הילדים ושתי הנשים – השרידים היחידים מאנשי המבצר.

מעמד שישי – ההיסטוריון כופה על הילדים לספר את סיפור בריחתם אל בורות המים. סיפור העקידה.

מעמד שביעי – שלוש נשים כובסות שרות על אהבותיהן וחייהן לפני נפילת העיר.

מעמד שמיני – מקהלות היהודים המתים. השעה האחרונה של המגינים על ההר. דבריו של המנהיג אלעזר אל אנשיו וזעקתו אל אלוהים.

מעמד תשיעי – סילוה משבח את האישה הצעירה שבחרה בחיים. האישה פוגשת בבעלה המת ומספרת לו מדוע סירבה לשחוט את בנה. האישה נאנסת על-ידי החיילים על-פי פקודת סילוה.

מעמד עשירי – האישה הזקנה, בפנייה כלפי שמיים, מבקשת להבין מדוע בחר אלוהים ברומאים להרוס את ארצו ואת מאמיניו.

מעמד אחד עשר – סיפור קיפריס הנהר.

מעמד שניים עשר – סילוה מצווה על קציניו להחריב את מצדה עד היסוד על-מנת שלא תיהפך לסמל.

מעמד שלושה עשר – דברי המשורר אל גווית אלעזר, כי אין להיות גם הלש וגם צודק.

מעמד ארבעה עשר – המפגש הגלאדיאטורי בין סילוה ואלעזר המת.

מעמד חמישה עשר – סיום: לילה. ההיסטוריון, שפתח את היצירה בסיפור נפילת מצדה מסיים, באותן מילים, את עלילת האופירה.

בתכניות רבות, כסולנית ובלהקות, במוזיקה קלסית, רומאנטית ואוואנגארדית.

אברהם סלומון יליד ירושלים ותלמיד האקדמיה למוזיקה על שם רובין בירושלים. מוריו לזמרה היו מינה ליף וג'ני טורל. סלומון הופיע כסולן עם התזמורת הסימפונית של שירותי השידור בקונצרטים ובהקלטות, וכן בפסטיבל פסח בעין-גב.

מצדה – מהי? / ישראל אלירז

שלוש שנים לאחר נפילת המקדש בירושלים ולאחר בניית שער הניצחון של טיטוס ברומא, מסרבת מצדה – אחרון מבצרי היהודים – להיכנע.

מזה שנים-עשר חודשים צרים הליגאטוס פלוויוס סילוה ועשרת אלפי החיילים של הלגיון העשירי על ההר, בתנאים מדבריים קשים ביותר. הם יודעים, כל עוד לא נפלה מצדה בידיהם, אין נצחון האימפריה על ארץ יהודה שלם. הרומאים אינם יכולים להסכים כי הר אחד, רחוק ובודד ככל שהיה, יחיה את חייו היהודיים העצמאיים. הר זה עשוי ליהפך לסמל שקנאים ומורדים יפנו אליו. יש, אם-כן, לחסל את ההר, את הסמל, את חרפת המרידה של אנשים המסרבים להשתלב בחיי המעצמה הגדולה.

בט"ו בניסן – חג הפסח! – שנת 73 לספירה, מקריבים 960 מגיני מצדה את עצמם כקרבן פסח איום ונורא-הוד. אבות עוקדים את בניהם ונשיהם ולבסוף שמים קץ לחייהם הם. חמישה ילדים ושתי נשים נותרים בחיים ומביאים עדותם בפני ההיסטוריון יוסף בן-מתתיהו. מצדה היא קריאת-התגר של עם קטן נגד אימפריה עצומה. זוהי אמירת "לא!" של קומץ אנשים לסדר-חיים חדש שאין הם רוצים בו. כאן, לראשונה בהיסטוריה האנושית, בעוצמה טרגית כל כך, נשמעת הזעקה: אין החיים כשלעצמם, בכל תנאי שהוא, עיקר מקודש.

מעולם לא רצתה עדת-אנשים לחיות יותר מאנשי מצדה. הם בורחים מירושלים בשעת החורבן הגדול ומקיימים במשך שלוש שנים חיים יהודיים לכל דבר. הם מבקשים פינה אחת קטנה במדבר, בה יוכלו לחיות עפ"י אמונתם וחירותם. הם מקווים להחזיק מעמד על הר המוקף תהומות. הם מייחלים לגאולה ניסית (קץ-הימים!) שתבוא כמובטח במגילות הסתרים.

רק רצונם המוחלט לחיות הוא המחוקם במצור קשה זה. רק הרוצה לחיות, מתוך כמיהה דתית ולאומית עזה כל כך, יודע, כי חיים החסרים חירויות אלה, משוללים כל טעם. אז מחליטים הם לבחור במוות ולוותר, בדיעה צלולה ומחרידה, על העולם שאיננו מאפשר להם לחיות את חייהם אי-שם, במדבר.

סילוה, המפקד הרומאי, הפורץ אל ההר שהעלה באש על-ידי מגיניו, עומד נדהם מול המוות. הוא יודע להערך את החיים והמום למראה ההתאבדות ההמונית החסרה כל-פשו בעיניו. כרומאי אין הוא מסוגל להבין אנשים שהחירות חשובה להם מן החיים.

בסוף האופירה, במפגש בין סילוה והמנהיג אלעזר, אומר לו היהודי המת:

"עם מכוונת מלחמה ואלפי חיילים / אתה יכול לכבוש הר, / אך לעולם לא תוכל לכבוש עם / המוכן למות בשביל הר... / יש עמים החיים לנצח בזכותו של הר אחד / שאין גדלו עולה על ראש-סיכה / במפתח הצבאית..."